

Labyrint vědění a ráj srdce

prof. Ing. Oldřich Pytela, DrSc.

Na úsvitu lidstva byly nositelkami vědění vědmy. Asi bych měl zmínit i proroky, kteří věděli jaksi sami od sebe, za což byli občas kamenováni. Já si to alespoň tak představuji a ta představa se mně docela líbí. Postupně se centry vědění staly kláštery a dvory vládců, neboť především jejich obyvatelé měli prostředky a zejména čas se věděním zabývat. V toku času se také porůznu objevovali myslitelé a učenci, pro které bylo vědění smyslem jejich života. Všichni tito vědění vědomě soustřeďovali, uchovávali, množili a dále šířili. No a v současné době se role specializovaly, množением vědění se zabývají především vědci (ano, oni jsou o tom přesvědčeni), shromažďováním vědění především archiváři a knihovníci, no a šířením vědění především vydavatelé a další šířitelé. Usilovnou činností uvedených se však vědění stávalo a stává stále komplikovanější, a snad i nepřehlednější. Navíc do tohoto procesu kdysi vstoupili filosofové, udělali z vědění vědu, takže už často nevíme, co víme a co nevíme. No posuďte sami. Takový Platón považoval za pravé a spolehlivé vědění, v klasické řecké filosofii označované jako epistémé, vše, co je spojeno s bytím. Bytím, které je stálé a nepomíjivé, které je světem idejí. Prostředkem k pravému vědění je podle něj rozum. Naproti tomu pojmem doxa označoval svět pomíjivý, svět mínění poznávaný našimi smysly. Tento svět se týká skutečných věcí, ale jejich pravdivost je jinde, ve světě epistémé. Je však možné vědění mimo vědomí, ptám se. Nezpochybňuje Platónův pohled všechno to naše vědění, kterého jsme doposud tak pracně dosáhli? A to je prosím pouze názor jednoho, byť významného filosofa. Po Platónovi se narodila a žila celá plejáda dalších filosofů, kteří měli bytostnou potřebu se k tématu vědění vyjadřovat. Nevím, zda se jim to opravdu podařilo. No, a to jsme teprve u definice obsahu pojmu, který stále neumíme dovedně uchopit.

Myslím, že již ale bylo dost planého filosofování o filosofech. Pokusme se spíše o pohled jedince, který je světem vědění obklopen, skoro se chce říci obklíčen. Samotné vědění, ta soustava vědomostí hromaděná po věky lidstvem, ten rozrůstající se svět dat, informací a popsaných dovedností, neustále nekontrolovaně a nekontrolovatelně bobtná. Mám pocit, že vědění má charakter jakéhosi fraktálu. Každý objevený a popsaný detail přináší nové neznámé a současně potřebu to neznámé prozkoumat a pochopit. Bloudíme věděním jako labyrintem, my unavení poutníci, a žasneme. Vše jest marnost a marnost nad marnost, chce se nám říci s Knihou kazatel. Ale je tomu skutečně tak?

Než odpovím, dovolím si malou odbočku. K Vánocům jsem dostal knihu. Nese stručný název Věda. Obsahem knihy je chronologicky uspořádaný přehled vývoje zásadních objevů a vynálezů. Já, zpuštěně se domnívaje, že za svůj život jsem ať dobrovolně, či často i proti své vůli nabyt jakéhosi povšechného vědění, jsem darovanou knihu přijal s rozpaky. Po nějaké době jsem knihu začal číst a s každou další stránkou jsem byl více a více fascinován tím, co jsem se dozvídal. Nejvíce mě zaujalo, že řada objevů a vynálezů je dílem jedinců, kteří s použitím sice jednoduchých, ale velmi důmyslných pokusů, dospěli ke správnému poznání a rozšiřovali tak naše vědění. Nepochybně klíčovou roli v tomto procesu hrál rozum. Že by ten Platón měl trochu pravdu? Nyní, již v pokoře, si uvědomuji, jakého množství vědění za svoji existenci lidstvo dosáhlo. Také jsem si uvědomil, že to bylo i díky tomu, že vědění bylo vhodným způsobem shromažďováno, uchováváno, tříděno a šířeno. Vzpomeňme v této souvislosti na největší a nejslavnější knihovnu starověku – Alexandrijskou knihovnu. Ta byla místem, kde lidé poprvé vážně a systematicky shromažďovali znalosti o světě. Byl to mozek a sláva největšího města tehdejšího známého světa. Původní Alexandrijskou knihovnu už bohužel navštívit a obdivovat nemůžeme. Z legendární knihovny přežilo do dneška jen několik práchnivějících staveb, z kdysi významného města se stalo jedno z mnoha měst této planety. V době zániku Alexandrijské knihovny však naštěstí vznikala další centra vědění. Jedním z nich je i Klášter svaté Kateřiny na Sinaji, který jsem kdysi navštívil. Genius loci, ale zejména pohled na více než tisíc let staré knihy v klášterní knihovně vzbuzují v člověku opravdový obdiv a posvátnou úctu.

Ale vrátím se k dříve nastolené otázce. Ano, nashromážděné vědění se nám může jevit jako rozsáhlý labyrint, jenž nás děsí svojí velikostí a vzbuzuje v nás pocit bezradnosti při hledání správné cesty. Pocit zoufalství a marnosti však není pro nás, novodobé poutníky vědění, na místě. Vědění totiž není onen bájný Mínotaurus, pracovníci knihoven nemají sklony krále Mínoa a knihovny neprojektují a nestavějí Daidalovi následovníci. Ba je tomu právě naopak. Máme nové a moderní knihovny, a k tomu výkonné nástroje pro třídění a vyhledávání informací. To ale jistě nestačí. Podstatné je, že máme také laskavé průvodce, kteří nám pomáhají hledat a nalézat. Máme totiž pracovníky knihoven, především pak knihovnice, neb povětšinou jsou to ženy. Kdo ví, jak by nahlížel na svět Komenského poutník, máje takové průvodce.

Závěrem se vrátím k době před 15 lety, kdy jsem novou budovu Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice otevíral. Tehdy jsem hovořil o tom, že jako důkaz úcty lidstvo odedávna stavělo chrámy. A knihovny, že to jsou takové chrámy, chrámy vědění. Žádný chrám se

ovšem neobejde bez kněží. A kdo je jimi v knihovnách? Samozřejmě jsou to knihovnice a knihovníci. Kněžky a kněží knihoven jsou povětšinou milé a vstřícné bytosti, vždy ochotné potřebnému pomoci. To pak člověk začíná věřit na existenci andělů. Knihovny se svými pracovníky, toť pravý ráj srdce. Díky za to.